

HAYAT

AYDA BİR ÇIKAR FİKİR ve EDEBİYAT MECMUASI

YENİ TERTİP: M 4. NİSAN 1930

*Yapanlar, doğuranlar, yaradanlar
yalnız nikbinler, idealistlerdir.
Bedbinler doğuramaz, hayatı idame
edemez, Tarihi yoğuramaz.*

İÇİNDEKİLER

Abbas Hilmi Paşanın bir eseri	Feyzi	289
Japonya ve Lâtin harfleri	Asahi	309
Peygamberler ve yeni ruh	Mehmet Emin	317
Millî tenkit	Celâl Nuri	319
Yunan şairi Victor Hugo	Salih Tosun	328
Demokrasi ve terbiye	Mehmet Saffet	336
Ankara Türk sanayi sergisi	Suphi Nuri	342
Milliyet devri	C. N.	344
Nankör edebiyat	Muallim Hüseyin Kâzım	354
Bizde sıhhat işleri	Dr. Halit Tekin	358
Londra donanma muahedesi	Rauf Ahmet	362
Medeniyet, kültür nedir ?	Orhan Nuri	378
Maverayi Neptünde bir yıldız	Yusuf Zığaeddin	380

ANKARA ve İSTANBUL

İdare eden: CELÂL NURİ

İSTANBUL, DEVLET MATBAASI

NUSHASI 20 K.

MİLLİYET DEVRİ

Napoléon harplerinden sonra, 1815 (Viyana) muahedelerine göre yeni baştan tanzim ve tensik edilen Avrupanın haritasını gözden geçirelim:

Tam şimdiki halinde bir Büyük — Britanya, İspanya, Portügal, Norveç, İsveç... Nice ve civarı müstesna, Fransa, Nevchâtel müstesna, İsviçre. Almanyada 37 devlet. Birleşmiş Belçika ve Felemenk (Nieder landen, Alçak-memleketler). İtalya yok, yerinde: (Sardenya) ve İki-Siçilya kiralıkları ile Papalık devleti, Toscana, Lucques, Modena, Parma dükalıkları, Carrar-Massa prensliği, Monaco, San-Marino. Cihan harbinden evvelki Avusturya-Macaristan, lâkin Bosna-Hersek bundan hariç ve Lombardo-Venezia buna dahil. Şimdikinden daha büyük bir Danimarka. Bolşevismden evvelki Rusya, yalnız Yeni-Kaleye kadar şarkî Karadeniz sahilleri Osmanlıların. Prut ırmağı, Bukovina, Erdel hudutları, Demirkapıdan öte Tuna, Sava ve Dalmaçya ile muhat bir Osmanlı İmparatorluğu (Yunanistan, Karadağ, Bosna, Hersek, Sırbistan, Bulgaristan, Eflâk, Boğdan, Dobruca dahil, Yedi-adalar, Kırım hariç.)

1815 ten sonra zaman içinde en büyük merhale 1918 dir: cihan harbinin sonu. Takriben bir asırdan üç sene eksik. Viyana muahedeleri ne büyük devletler sistemini tatmin edebilmişti, ne de millî devletler prensipini.

Lâkin 1789 Fransız inkılâp (ve ihtilâli) milliyet tohumunu toprağa atmıştı. Zemin hazır. İlk mahsul şarkta alındı: Yunanistan istiklâli, 1930. Daha kırk sene beklemek lâzımdı ki muhtelit Alman ve İtalya devletleri birer millî heyet teşkil edebilsin. Alman milletler, hâlâ, kâmil birliklerini temin edememişlerdir.

Git gide milliyet üzerine devlet kurmak esası galebe çaldı: 1878 Berlin kongresi ile Romanya, Sırbistan, Karadağ, Bulgaristan doğdu.

1918 muahedeleri (Paris civarı) ile de şu devletler doğmuştu: Lehistan, Finlândiya, Estonya, Letonya, Lituanya, Çekoslivakya, Avusturya, Macaristan.

Biraz evvel, Balkan harbinde, Arnavutluk dünyaya geldiği gibi, Karadağ ölmüş ve 1929 da Papalık tekrar hayata gelmişti.

Bu hâdiseler milliyet cereyanının cezrü metleridir. Haritaları böyle değiştiren bir fikirdir: milliyet.

Bu fikir Avusturya-Macaristan, Rusya, Osmanlı, Alman İmparatorluklarının ortadan kaldırdı.

Fakat her millet hakkını elde etti mi; millî olmıyan devlet kaldı mı var mı?

Maatteessüf devletlerden çoğunun diğerlerinden alacakları ve onlara verecekleri var. Meselâ Lehistanda bir milyondan ziyade Alman ve Almanyada bir o kadar Lehli kalmıştır.

Ekalliyet mes'ealeleri Avrupa sulhünü tehdit ediyor.

Ekalliyetler mes'ealeleri iki türlü nazara alınabilir:

1 — Haksız olarak bir millete tebaa diye verilen ekalliyetler;

2 — Bir devletin mülkî tamamiyetini temin için verilen ekalliyetler.

İkinci şıkka misal: Tyrol dağları ve bilhassa Brenner geçidi İtalyanın tabii hududu ve müdafaa hattıdır.

Oralarda bir miktar Alman sakindir.

Birinci şıkka misal: Bohemyanın çepe çevre etrafı Almanlarla meskündür. Mağlûp Almanyaya bu Almanlar verilmedi Çekoslovakyaya kaldı.

İkinci şık lehine esbabı mucibe dermeyeran olunabilir. Lâkin birinci şık hakkında hiçbir özür dermeyeran edilemez.

İşte, bu ekalliyet mes'elesi bir seretan gibi içten içe Avrupa'yı yiyor. Çapraşık mes'ealelerin çıkmamasının sebebi bütün devlet ve milletlerin şimdiki halde gayet yorgun olmasıdır.

Millî devlet şekli acaba devlet şekillerinin sonuncusu, en makul, tabii, mükemmel ve hukukî olanı mıdır? Diğer bir tabirle: Ekalliyetler mes'elesi ortadan kalkarsa cihan kat'i «statut» ye nail olacak mı? Ve ondan sonra milliyet rejimi kıyamete kadar sürer mi?

Şu ince maddeyi tetkik edelim: Demıştik ki milliyet prensipini ileriye süren 89 inkılâbıdır. Ondan evvel devletler milli-

yet esası üzerine teşekkül etmemişti, ve, milliyet uykuda idi.

Memleket, tebaa, bir şahsa irsen geçerdi. Mirastan başka kısmına hükümrandı. Büyük babası 1 inci Makimlian Avuştur-verilirdi.

Meşhur Charles V dünyanın pek geniş ve pek garip bir kısmına hükümrandı. Büyük babası 1 inci Maximilian Avusturya, Styria, kısmen Alsac ve sair eyaletlerle işe başladı; evlendiği kadın dolayısıyla Alçak-memleketlerle Burgonia'ya kavuştu. Babasına halef olup Milano dükaliğine tasarruf etti. En sonunda İspanya hükümdarları İsabel ile Ferdinando'nun zayıf akıllı bir kızile evlenerek İspanya, Sardenya, Siçilya ve (Brezilya'dan maada) bütün Amerikaya padişah oldu!....

Bu devlet şekli, tabir yerinde ise, aristokratiktir. Halkın iraptan mahalli yoktur. Bu vilâyet bir yabancınıdır. Niçin? çünkü ona karısından miras kalmıştır.

Medenî ve şahsî hukukta bugün cari olan bu hal, vaktile devletler hukukunda da cari idi.

Şukadar ki, Avrupada, gözlerin açılması ile bu hal devam edemezdi.

Fransız inkılâbı, beşer hukuku beyannamesi devletlerin içine kundağı attı. Artık imparatorluk şekli Avrupada tarihe karıştı.

Görüyor musunuz? Demokratik fikre hiçbir kuvvet galebe edemiyor. Diyorlar ki kendi kanun ve ahengine göre demokrasi tekâmül edebilmek için, hiç olmazsa ilk devrinde, millî bir esasa muhtaçtır.

Kadim demokraside tekâmül millî değil, beledî idi. Ancak bir şehir bir devlet teşkil edebilirdi. Lâkin bu saha şimdiki demokrasiye az geliyor.

Evet, yeni demokrasi, kadim demokrasiden mülhemdir. Fakat şu şart ile: eskisi, kale duvarlarını hudut bilirdi; yenisi ise bir milletin yaşadığı bütün sahayı vatan addediyor.

"Millet,, tabiri de türlü türlü tariflere tâbidir. Her millet, az çok, milliyeti kendine göre tarif ediyor. Meselâ milliyette en büyük âmilin dil olması akla gelir. Alsace-Lorraine bahse mezzu olunca M. Poincaré bu tariftten de inhiraf etti.

Kıt'alar çok ayrı, coğrafya ve tarih itibarile çok ayrı olursa dil millî bir rişte olamıyor. (İngiltere ve Amerika) keزالik

menfaat ta, aynı dili konuşan insanları ayırıyor (Almanya ve İsviçre).

Herhalde şu ciheti tavzih edelim ki demokrasi ve onun ilk lâzımı olan milliyet, tarihte esaslı bir terakki ve tekâmül adımıdır. Eğer milliyet prensipine ehemmiyet verilmeseydi on dokuzuncu asrın bu inkişafına şahit olmazdık. Millî bir devlet teşkil etmeden evvel hiçbir hareket göstermiyen unsurlar, millî bir devlet teşkil edince derhal umumî medeniyete dahil ve ona şerik oldular. Osmanlı imparatorluğundan ayrılan, şarkta, Balkanlardaki devletlerin tekâmülü bu müddeayı ispat eder. «Devlet» «millet» in hukukî ifadesidir. Bir millet ihtiyaçlarını ifade edecek bir devletten mahrum ise, elbette esir demektir. Bilâkis, o millet, kendi başına bir devlet teşkil ederse, o sayede, istediği gibi hareket eder.

Osmanlı imparatorluğunun tipi pek köhne idi. Türkler bu heyet içinde, eski tabiri ile, bir «milleti hâkime» teşkil etmiyorlardı; etse idiler türklük vadisinde bir inkişaf hâsıl olurdu. Buna mukabil Rusyanın tipi ruslara daha müsaitti; o camia içinde ruslar, gerçekten, hâkim milletti.

Bizde cereyan gecikti. Hiç olmazsa bir asır gecikti. Yunanlılar millî harekete başlayınca biz türkler bundan mütenebbih olsak bir asırlık yol almış olurduk. Lâkin o zamanın ricali Yunan fetretinin mahiyetini hiç anlıyamadılar.

....Demokrasi, işte, böylece bütün Avrupayı sardı. Yalnız iki mes'ele Avrupa kıt'asının birliğine engel oluyor:

1° Ekalliyet ve hudut işleri;

2° Avrupa devletlerinin takip ettikleri milliyet prensipinin inhisarkâr ve mütecaviz olması. Hiçbir devlet diğerinin milliyet perverliğini hoş görmüyor. Bunun içindir ki ekser devletlerin milliyetperverlikleri tam değildir ve mütecavizdir.

Bu engelleri ortadan kaldırmak için bir hayli teşebbüste bulunuluyor. Meselâ gümrük hudutlarının kaldırılması, Avrupada bir iktisadî «federasyon» teşkili, «Panevropa» tasavvuru. Bunlar milliyet fikrinin üstünde cereyanlardır.

Eğer milliyet fikirleri büsbütün galebe çalsa, ve, ekalliyetler esir ve tebaa kalmasa, binaenaleyh, devletler mübariz ve mütearrız olmasalar milliyet fikrinin fevkinde bu cereyanlar uyanmazdı.

1918 muahedelerinden sonra ekser Avrupa devletleri "mübariz milliyet devri,"ndedirler. Her devlet millî bir prensipe tâbi olduğunu dava ediyor; fakat, ya hakkından ziyadesini istiyor, yahut komşusundan kocunuyor. Bu davayı bazı mertebe misallerle şerhthalmeliyiz:

Fransa Alsace'ı istirdat etti. Bu eyaletin yüzde 80 i almandır; yani almanca konuşur. Lâkin halk asırlardanberi iki devletin oynucağı olduğundan milliyeti pek bariz değildir. Zaman zaman fransızlığa, yahut almanlığa meylederler.

Aklen, en doğrusu, bu eyaleti, iki kavgacı ve müsavi derecede medenî devlet arasında (Felemenk, Belçika, Luxemburg ve İsviçre gibi) ebediyyen bitaraf bir «Etat tampon» haline koymaktı. Belki yerliler de en ziyade bundan memnun olabilirler.

Lâkin devletler mütearrız ve mübarizdir. Birkaç yüz bin Alsace'lıyı almanlık camiası içinde tutmak için Almanya 2.000.000 asker telef etti; Fransa da 2.000.000 kurban verdi!

İstikbalde, yani harp yorgunlukları zail olduktan sonra, eski halin devam etmesi tabiidir; çünkü bugün, Avrupada yirmi, otuz Alsace yeniden halkedilmiştir. Bu davalar ya silâh kuvveti ile fasledilebilir; yahut fikirlerin fevkalâde inkişafı ile....

...Kadim demokrasi, şehir devleti, tecrübelerini son dereceye kadar götürdükten sonra iflâsı tam ile müflis oldu.

Fakat bu asrın demokrasisi henüz bütün tecrübelerini itmam etmemiştir. Tecrübe sahası pek geniştir. Bu esnada esaslı zonguldamlar olacaktır. İşte birtakım iyi niyet sahipleri yeni demokrasinin bu tecrübe devresini kısaltmak için tekliflerde bulunuyorlar ki bunları federalism tabiri ile hulâsa etmek mümkündür. Millîciliğe mukabil federalism.

Meşhur romancı ve müverrih H. G. Wells, bu meslekin ileri gelenlerindendir.

Kendisi milliyetin umumî tarihte ancak bir devre, bir safha olduğuna iman ediyor. Kısaca fikri şudur: "Avrupada günün milliyetperverliği teslihatın terkine ve sulha mânidir. Sulhü temin etmek için millî fikri imha etmelidir.» Wells'in kaziyesi işte bu.

Bu gayeye erişmek için müverrihin bulduğu çare de şudur:

Aynen: «Milletler yeni baştan terbiye görmeli. Bu büyük değişikliği meydana getirecek olan alet te tarihtir. İnsan cemi-

yetlerinin masuniyet ve emniyetleri umumî sulh ancak tarih tedrisatının nasıl olacağı ile tavazzuh eder.»

Üstadın şu fikrini biraz zayıf buluyorum. Deddiği gibi tarihi başka bir şekilde okutalım, hatta bütün irfana, terbiyeye, talime başka bir şekil verelim. Fakat, acaba, nationalist olan devletler buna müsait olurlar mı? Terbiye maddesi ordu gibi, donanma gibi bir silâhtır. Meselâ Fransa ile Macaristanın hâlefleri olan devletler böyle bir tarihin tedrisine müsaade ederler mi?

Bu aleti zayıf görüyoruz.

Wells diyor: «Müverrih, dar milliyetçilik ve mütecaviz vatanperverlik muallimliğinden çıkınca milletler hakikati, şeniyeti öğrenmeğe alışacaklar ve göreceklere ki hakikat tedris edilmekte olan şey değildir.»

Wells zayıf taraftan başlıyor. Kendisi bu yolda iki umumî tarih yazdı. Bu eserlerin değerli olduklarına şahsen kaniim. Lâkin İngilterede, bu tarih kitapları, müellifin tahmin ettiği râğbete nail olamadı. Birtakım mübariz, mütecaviz tiplere ingilizler hâlâ tapınırlar. Onlardan vazgeçmek istemiyorlar. Ve, Wells'in tasvirleri de kalpleri tatmin edemiyor.

Mes'ele Wells'in zannından çok büyüktür ve yalnız bir tedris ve talim işi değildir.

Hiç olmazsa Avrupa kıt'asında bu mütecaviz ve mübariz devlet tipi kalkmalıdır ki bu maksat hâsıl olsun. Bu da, ancak, ekalliyet mes'elelerinin ebediyyen halli ile hâsıl olur.

Gayrimütecaviz ve gayrimübariz millî devlet tipi Türkiye Cümhuriyetidir. Ahali ve arazi mübadelesi (Türkiye ile Yunanistan arasında) tarihte ilk tecrübedir. Masraflı, eziyetli, ve belki biraz da haksız olan bu mübadele başka yerlerde de tatbik edilse milliyet düsturuna hayli hizmet edilmiş olur. Meselâ: yukarıda bahsettiğimiz almanların Lehistan'dan ve lehlilerin Almanya'dan ayrılımları dünyayı büyük bir gaileden kurtarırdı...

Küçük devletlerin, yeni devletlerin, hiçbirisi iyi teşkil edilmemiştir. Meselâ Çekler Çekoslovakya'da ekalliyettendir. Bunlar, Almanların dedikleri gibi moda devletleridir. Az çok Napoléon'un Avrupada kurduğu devletlere benziyor. Lehistan, Çekoslovakya, Yugoslavya, Romanya Devletleri bu günkünden başka şekillerde teşkil olunabilirlerdi; ve, Macaristan, milli noktadan

hareket edilse, taksime uğramamalıydı; Almanya, aynı prensipe göre, şimdikinden yüzde elli daha büyük olmalıydı.

Bahsi geçen devletleri mütevaciz ve mübariz eden milli cereyan değildir; fikrimce gayrimillî bir cereyandır.

Millî cereyanı tarif edelim:

Bir devleti ancak bir millet teşkil eder. Türkiye Türklerin, Fransa Fransızların, Yunanistan Yunanlılarındır. Az miktarda ekalliyet tabiidir.

Lâkin şöyle bir ülke tasavvur ediniz: Devlete ismini veren millet ekalliyette, ve, o hudutlar arasında tam 13 kavm yaşıyor.

Bu gibi yerler için başka bir idare usulü düşünülmeli idi. Ve, meselâ Macaristan gibi memleketler, milliyet düsturunun rağmına, galip ve müttetiklerin düşmanlıklarına kurban gitmeli idi.

Büyük üstat Wells'in fikrine muhalif olarak iddia edeyim ki nationalism daha kâmil devletlere hâkim olmamıştır. Olsa idi, belki terki teslihat ve sulh gayelerine varılmış olurdu.

Milliyetperverlik bütün dünyaca tamamen kabul edilmedi ki ondan terki teslihat ve umumî sulh gibi büyük neticeler beklenir.

Asya ve afrikadan bahsetmiyorum. Daha Avrupada bile her devlet millî devlet değildir ki temlil ameliyesi sonuna geldi, denebilsin.

Zahmet olmazsa Avrupanın millî (éthnographique) haritasını gözden geçirelim:

İspanyada «Kastilan» denilen asıl İspanyollardan başka «Katalan», «Bask» ve «Portekizler» oturuyor.

Fransada, çoğu temessül halinde şu ekalliyetler mevcuttur: «alman», «bask», «provansal», «katalan», «kors», «flaman», «breton».

Büyük-Britanyadaki «Skoç» ve «Welsh» ler ingiliz değildir ve ırlandalılar istiklâl kesbetmiştir.

Yugoslav unsurları: «sırp», «hırvat», «sloven», «türk», «rum», «macar», «bulgar», «alman», «yahudi».

Çekoslovakya: «Çek», «slovak», «alman», «üten», «macar», «yahudi».

Romanyada: «ulah-moldovan», «rus», «türk», «alman», «macar», «bulgar».

Sovyetlerde: 300 kadar unsur....

Lehista: «Leh», «alman», «lituanyalı», «ukraynalı», «beyaz-rus», «yahudi», v.s.

Hele şarkî Avrupada, Baltık denizi ile Adalardenizi arasında milliyetler biribirinin içine girmiştir; aynı toprağın üzerinde muhtelif unsurlar yaşıyor ve bunlardan birçoğunda milliyet heylûi bir haldedir.

İsviçre'de olduğu gibi "cantonnal,, bir usul belki birçok uygunsuzluklara mâni olabilirdi. Fakat Wilson, Lloyd George ve Clemenceau'nun konferansları hiçbir yerde bu usule müracaat etmedi. Cantonnal usul şöyle dursun birçok yerlerde, hudut üzerinde bir kaza, bir liva hatta bir vilâyet irkî ve lisanî hiçbir münasebet, mülkî bir zaruret olmadan ana-vatandan alındı, yabancılar peşkeş çekildi.

Demek ki Avrupada elyevm tamamen hâkim olan nationalism, millîcilik değildir.

Vakra on dokuzuncu asır bidayetlerindenberi bu yolda bir hayli adımlar atıldı; bu esasa istinaden devletler kuruldu; eski imparatorluklar zeval buldu. Lâkin şu bulunduğumuz senelerde millîcilik cihana hâkimdir demek te doğru olamaz. Eğer nationalism külliye takarrür etseydi niza zemini kalmazdı.

Wells doğru görmüyor. Asıl şikâyet millicilikten değil, imperialismden olmalı!

Fransanın Almanyayı küçültmek istemesi, Macaristanı dağıtması, Almanya ile Avusturyanın birleşmesine mâni olması milliyetperver bir siyasetin icabatı mıdır; yoksa imperialist bir politikanın istilzam ettiği hareketler midir?

Teslihat saridir. Küreiarz üzerinde yalnız bir devlet müsella kalsa diğerlerinin de tahaffuz için silâha sarılması pek tabiidir. Bir milletin diğerinden bir alacağı kalırsa veyahut onda gözü olursa millicilik muzaffer olmamış demektir.

Eğer nationalismden maksat başka bir şeyse ona diyeceğimiz yok. Meselâ nationalismin bir nevi karikatürü olan "chauvinisme,, de milliyetperverlik midir? Biz bu fikirde değiliz. Hürriyet, bir şahıs için, nasıl diğer şahısların hürriyetleri ile mahdut ise bir millicilik diğer millicilik ile öylece mahduttur. Meselâ türk milliciliği yunan, iranî, bulgar, arap millicilikleriyle muhattır. Bunların her tecavüzü bir imperialismdir.

Millicilik her meziyeti bir millette ve her aybı, her zemime-ti diğer milletlerde görmekse, bu chauvinism'dir ve nazarı bir haldir, körlüktür.

[Chauvinism kelimesi hakkında istitrat: Millîciliğin ifratı demek olan bu kelime Fransada ilk cümhuriyet ve Napoléon harplerinde aşırı yararlık gösteren Nicolas Chauvin atlı bir neferin hatırasından doğmuştur. Bu asker, hepsi önden olmak üzere, 17 kurşun yemiş; üç parmağı kesilmiş, bir omuzu çökmüş, alını hurdühaş olmuş. Napoléon'a perestişi o derece ileri götürmüş ki arkadaşları bile kendisi ile alay ediyorlarmış. Bu tehzil o kadar taammüm etmiş ki ordudan şehre, şehirden bütün di-yara yayılmış....]

Bazıların fikrince iktisadiyat ve sulh noktai nazarından na-tionalism bir fenalık, lâkin zarurî bir fenalıktır; beşeriyetin bu aşırda geçirdiği siyasî safhanın icabatındandır.

Biz böyle düşünmüyoruz. Nationalism bu şekilde görül-mesi, tam olmamasından ileri geliyor. Bu fikirde bulunanlar millicilik kisvesi altında ancak imperialismi görüyorlar. Şaşı bir muhakeme.

Federalism, yahut internationalism ile dübedüz nationa-lism birbirine mâni midir? Devlet ve milletlerin tatbikî ve amelî birçok noktalarda federation'lar teşkil ettiklerini görü-yoruz. Her devletin kimliği (hüviyeti) mahfuz kalmak üzere umumî noktalar etrafında toplandıklarına şahidiz. Bir fikir var: Diyorlar ki devletler, federation devri gelmeden, şu milliyet devrinde, ahalinin her suretle ilerlemesine, kuvvetlenmesine bakmadılar ki, umumî rekabet devri geçtikten sonra birbirin-den geri kalmasınlar. Müstakbel federation veya konfederatin'da ancak böylelikle iyi bir yer edinmek kabılmış...

İstikbalde ne olacağını kestirmek insanlar için muhaldir. Gelecekteki federation'un, eğer husul sahasına çıkacaksa, ni-zamnamesini bu nesil yazamaz.

Eğer bu federation'dan maksat bütün Küreiarza şamil bir imparatorluk veya beni-beşer cümhuriyeti ise bunun bir ucube olacağını şimdiden söyleyebiliriz. İdare hususunda bu derece merkeziyet insanların mizacına muhaliftir. Kat'î komünizm gibi kat'î internationalismi tasavvur etmek mümkün değildir.

Aristokrasi dahilinde nasıl cihangirane devletler (Attila,

Cengiz, İskender, Napoléon) payidar olmamış, ve, bu saltanatlar o fatihlerin hayatı ile bile kaim olmamışsa, demokrasi dahilinde de böyle cihanşümul cümhuriyetler teessüs edemez.

Ebedî sulh ve müsalemet mekanik tedbirlerle değil, ancak beşeriyetin uzun tekâmülü ile meydana gelebilir. Hele bu gayeye varmak için tarih tedrisatının başka bir kalıba konması gibi tedbirler gayet hayalidir. Her hastalık güzel sözle tedavi edilemez. Kitabî malûmatın beşeriyetin tekâmülünde yeri pek azdır.

Görülüyor ki federalism, internationalism, hatta felsefî telâkkisi ile kommünism henüz tebellür ve tecessüt etmiş akideler değildir; sosyalism bile öyledir. Binaenaleyh tarihin şu safhasında hüküm süren nationalismdir. Lâkin bu nationalismden elyevm cari olan imperyalismi ve chauvinismi ayırmak lâzımdır. Nationalism henüz tamamilen varılmamış bir hedeftir.

C.N.
